

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.5.45>

GWARANCJE LEGALNOŚCI PRAW UCZESTNIKÓW STOSUNKÓW ADMINISTRACYJNO-PRAWNYCH PRZY REALIZACJI FUNKCJI OPERACYJNO-POSZUKIWAWCZEJ JAKO KIERUNEK DZIAŁALNOŚCI ADMINISTRACYJNEJ POLICJI KRAJOWEJ UKRAINY

Wołodymyr Ogurczenko,
kandydat nauk prawnych, doktorant
Uniwersytet Państwowy w Dniepropietrowsku
Spraw Wewnętrznych (Dniepr, Ukraina)
ORCID ID: 0009-0008-1752-9740
Ogurczenko_V@ukr.net

Adnotacja. Artykuł stanowi, że gwarancje legalności praw uczestników stosunków administracyjno-prawnych przy realizacji funkcji operacyjno-śledczej jako kierunku działalności administracyjnej Policji Narodowej Ukrainy to zbiór systemowo określonych i harmonijnie realizowanych warunków oraz środki zapewniające skuteczną realizację zadań, funkcji i uprawnień Policji w realizacji funkcji operacyjno-rozpoznawczej. Gwarancje legalności praw uczestników stosunków administracyjno-prawnych przy realizacji funkcji operacyjno-dochodzeniowej jako kierunku działalności administracyjnej Policji Narodowej Ukrainy są ważnym narzędziem zapewniającym równowagę pomiędzy koniecznością realizacji funkcji operacyjno-dochodzeniowej -czynności dochodzeniowej oraz ochrona praw i wolności obywateli i obejmują nie tylko mechanizmy prawno-procesowe mające na celu zapewnienie legalności i praw obywateli, ale także uwzględniają zasady pierwszeństwa praw i wolności człowieka, przejrzystości i odpowiedzialności .

Słowa kluczowe: działalność administracyjna, mechanizm administracyjno-prawny, stan administracyjno-prawny, gwarancje legalności, metody, Policja Narodowa Ukrainy, działalność operacyjno-śledcza, uprawnienia, stosunki publiczno-prawne, formy działalności administracyjnej.

GUARANTEES OF THE LEGALITY OF THE RIGHTS OF PARTICIPANTS IN ADMINISTRATIVE-LEGAL RELATIONS IN THE IMPLEMENTATION OF THE OPERATIONAL-INVESTIGATIVE FUNCTION AS A DIRECTION OF THE ADMINISTRATIVE ACTIVITY OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE

Volodymyr Ogurczenko,
Candidate of Legal Sciences,
Doctoral student Dnipropetrovsk State University
of Internal Affairs (Dnipro, Ukraine)
ORCID ID: 0009-0008-1752-9740
Ogurczenko_V@ukr.net

Abstract. The article establishes that guarantees of the legality of the rights of participants in administrative-legal relations in the implementation of the operative-investigative function as a direction of the administrative activity of the National Police of Ukraine are a set of systemically defined and harmoniously implemented conditions and means of ensuring the effective implementation of tasks, functions and powers of the police in the implementation of operational- search function. Guarantees of the legality of the rights of participants in administrative-legal relations in the implementation of the operational-investigative function as a direction of the administrative activity of the National Police of Ukraine are an important tool for ensuring a balance between the need to implement operational-investigative measures and the protection of the rights and freedoms of citizens, and include not only legal and procedural mechanisms aimed at ensuring the legality and rights of citizens, but also take into account the principles of priority of human rights and freedoms, transparency and responsibility.

Key words: administrative activity, administrative-legal mechanism, administrative-legal status, guarantees of legality, methods, National Police of Ukraine, operative-investigative activity, powers, public-legal relations, forms of administrative activity.

ГАРАНТІЇ ЗАКОННОСТІ ПРАВ УЧАСНИКІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ФУНКЦІЇ ЯК НАПРЯМУ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Володимир Огурченко,
кандидат юридичних наук, докторант
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ (Дніпро, Україна)
ORCID ID: 0009-0008-1752-9740
Ogurchenko_V@ukr.net

Анотація. У статті сформовано, що гарантії законності прав учасників адміністративно-правових відносин при реалізації оперативно-розшукової функції як напряму адміністративної діяльності Національної поліції України – це комплекс системно визначених та гармонійно впроваджених умов та засобів забезпечення ефективного здійснення завдань, функцій та повноважень поліції при реалізації оперативно-розшукової функції. Гарантії законності прав учасників адміністративно-правових відносин при реалізації оперативно-розшукової функції як напряму адміністративної діяльності Національної поліції України є важливим інструментом для забезпечення балансу між необхідністю здійснення оперативно-розшукових заходів та захистом прав та свобод громадян, та включають в себе не лише правові та процесуальні механізми, спрямовані на забезпечення законності та прав громадян, але і враховують принципи пріоритету прав та свобод людини, прозорості та відповідальності.

Ключові слова: адміністративна діяльність, адміністративно-правовий механізм, адміністративно-правовий статус, гарантії законності, методи, Національна поліція України, оперативно-розшукова діяльність, повноваження, публічно-правові відносини, форми адміністративної діяльності.

Постановка проблеми. Проголосивши Україну у першій статті Основного Закону демократичною, соціальною та правовою державою, наша держава взяла на себе досить конкретні зобов'язання, що ґрунтуються на сучасному розумінні демократії, як однієї з форм юридичного забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Саме за цією ознакою сучасна демократія відрізняється від історичних попередниць, будучи більш виваженою та гуманною. Слід зазначити, що демократія в суспільстві тримається на двох засадах: верховенстві закону та забезпеченні прав людини (Кучинська, 2012: 4–8).

Конституція України містить положення, відповідно до якого «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави», а «утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» (ч. 2 ст. 3 Конституції України). Особливої актуальності цей конституційний припис набуває у галузі оперативно-розшукової функції, де виникають та проявляються найбільш суттєві обмеження конституційних прав та свобод громадян, де відносини особи та держави дуже часто супроводжуються інтенсивним примусовим впливом з боку останньої (поліцейські примусові заходи тощо). Гарантії прав особи виконують роль засобів, завдяки яким забезпечується можливість виключення чи принаймні мінімізації професійних помилок з боку органів оперативно-розшукової функції громадянина (Кучинська, 2012: 4–8).

Стан дослідження проблеми. Оперативно-розшукова функція як напрям адміністративної діяльності Національної поліції України була прямо або опосередковано предметом наукового дослідження таких вчених як О. Бандурка, О. Батраченко, В. Галунько, І. Голосніченко, О. Горбачов, О. Джафарова, П. Діхтієвський, О. Дрозд, Н. Золотарьова, Д. Карбовський, А. Кислий, С. Князев, Т. Коломоєць, Д. Кошиков, О. Кузьменко, В. Курило, О. Кучинська, Р. Ляшук, С. Мосьондз, М. Одарченко, А. Стащак, С. Стеценко, В. Фелик, С. Шатрава, В. Шендрик та інші.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу теорії адміністративного права, позицій законодавства та практики у сфері здійснення оперативно-розшукової діяльності, розкрити гарантії законності прав учасників адміністративно-правових відносин при реалізації оперативно-розшукової функції як напряму адміністративної діяльності Національної поліції України.

Виклад основного матеріалу. Юридичні гарантії уособлюють встановлені державою умови (засоби, способи) нормального функціонування цих підрозділів поліції особливого призначення, які мають на меті не тільки реалізацію їх завдань і функцій, а й забезпечення законності та дотримання прав громадян у діяльності підрозділів поліції особливого призначення. Щодо таких юридичних гарантій також можна екстраполювати енциклопедичне наукове визначення «гарантії», як сукупності об'єктивних і суб'єктивних чинників, спрямованих на практичну реалізацію прав та свобод, на усунення можливих перешкод їх повного або належного здійснення (Шемшученко, 1998: 555; Кошиков, 2015: 95–99).

М. Мацькевич сформував, що гарантії конституційних культурних прав і свобод людини та громадянина в Україні – це засновані на врахуванні та реалізації закономірностей суспільного розвитку діяльність держави, її органів і посадових осіб, громадських об'єднань, міжнародних організацій та окремих осіб (матеріальний зміст), що спрямована на створення сприятливих умов для повного та безперешкодного здійснення культурних прав і свобод, які мають на меті досягнення певного соціального блага у сфері культурних відносин, забезпечення їх ефективної охорони та результативного захисту від порушень будь-якими суб'єктами, забезпечення ефективного відновлення цих прав і свобод у випадках порушень, а також притягнення до

юридичної відповідальності суб'єктів, що протиправно порушують ці права та свободи особи (функціональний зміст) (Мацькевич, 2014: 219).

В іншій сфері, однак цікавою за змістом з тлумачення К. Куркової, що гарантії адміністративно-правового забезпечення науково-технологічного розвитку України – це самостійні інструменти механізму адміністративно-правового забезпечення, що за своєю юридичною природою є окремими правовими, фінансово-економічними та соціальними засобами забезпечення (гарантування) та захисту прав суб'єктів науково-технологічної діяльності, що створюються державою з метою стабільної та стійкої реалізації науково-технологічного розвитку в суспільстві (Куркова, 2019: 51).

Як визначив Д. Кошиков, юридичні гарантії підрозділів поліції особливого призначення являють собою комплекс встановлених державою умов і засобів, направлених на забезпечення ефективної реалізації їх завдань і функцій, законності та дотримання прав громадян. Однією з ключових гарантій є юридична відповідальність, що спрямовується не тільки на осуд і застосування стягнень до винних працівників поліції, але й на стимулювання належного виконання ними своїх службових обов'язків та очищення особового складу від правопорушників (Кошиков, 2015: 95–99).

Загалом, гарантії законності прав учасників адміністративно-правових відносин при реалізації оперативно-розшукової функції як напряму адміністративної діяльності Національної поліції України – це комплекс системно визначених та гармонійно впроваджених умов та засобів забезпечення ефективного здійснення завдань, функцій та повноважень поліції при реалізації оперативно-розшукової функції. Гарантії законності прав учасників адміністративно-правових відносин при реалізації оперативно-розшукової функції як напряму адміністративної діяльності Національної поліції України є важливим інструментом для забезпечення балансу між необхідністю здійснення оперативно-розшукових заходів та захистом прав та свобод громадян, та включають в себе не лише правові та процесуальні механізми, спрямовані на забезпечення законності та прав громадян, але і враховують принципи пріоритету прав та свобод людини, прозорості та відповідальності.

За змістом розрізняють такі гарантії: а) контрольні гарантії, що забезпечують можливість виявити порушення прав особи та підвищити ефективність поновлення порушених інтересів; б) процедурні гарантії, які визначають порядок, способи та умови впровадження норм матеріального характеру шляхом чіткого визначення та дотримання процедури їх реалізації; в) організаційно-технічні гарантії, які забезпечують реалізацію правового статусу шляхом використання засобів техніки та зв'язку (Кучинська, 2012: 4–8).

Стаття 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначає гарантії законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. Аналізуючи її положення, можна умовно сформулювати наступні загальні групи гарантій законності прав учасників адміністративно-правових відносин при реалізації оперативно-розшукової функції як напряму адміністративної діяльності Національної поліції України:

- 1) обов'язкова визначеність підстав та процедур оперативно-розшукової діяльності;
- 2) встановлення обмежень щодо отримання доступу, поширення та використання інформації та відомостей щодо оперативно-розшукової діяльності;
- 3) встановлення обмежень щодо порушення прав і свобод людини та юридичних осіб під час проведення оперативно-розшукової діяльності.

Далі охарактеризуємо кожну з вищенаведених груп. Відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» у кожному випадку наявності підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності заводиться оперативно-розшукова справа. Постанова про заведення такої справи підлягає затвердженню начальником органу Національної поліції або начальником відокремленого підрозділу територіального органу Національної поліції, органу Служби безпеки України, оперативного підрозділу органу Державного бюро розслідувань, Державної прикордонної служби України, охорони вищих посадових осіб, Служби зовнішньої розвідки України, Директором Бюро економічної безпеки України або керівником територіального управління Бюро економічної безпеки України, органу, установи виконання покарань чи слідчого ізолятора, розвідувального органу Міністерства оборони України, розвідувального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, підрозділу Національного антикорупційного бюро України або його уповноваженим заступником. Контроль за оперативно-розшуковою діяльністю здійснюється Національною поліцією, Бюро економічної безпеки України, Службою безпеки України, Державним бюро розслідувань, Службою зовнішньої розвідки України, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, Управлінням державної охорони України, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, розвідувальним органом Міністерства оборони України, Національним антикорупційним бюро України (Про оперативно-розшукову діяльність, 1992).

Отже, обов'язкова визначеність підстав та процедур оперативно-розшукової діяльності є гарантією правової впорядкованості та захисту прав і свобод громадян в контексті ефективного використання оперативних заходів в межах закону та з урахуванням основних принципів правової держави. Комплексна визначеність підстав та процедур оперативно-розшукової діяльності означає, що кожен етап цієї діяльності чітко регламентований та має визначені законом підстави, що включає в себе процедури заведення справи, затвердження постанов, контролю за діяльністю та інші елементи оперативного процесу. Такий підхід гарантує використання оперативних методів у відповідності з правовими нормами, а також забезпечує захист

основних прав і свобод громадян. Відповідно, це є гарантією того, що оперативно-розшукова діяльність не порушує закон, суб'єкти реалізації оперативно-розшукової функції дотримуються принципів справедливості та служать державі для ефективної боротьби зі злочинністю, при цьому забезпечуючи захист прав і інтересів громадян.

Встановлення обмежень щодо отримання доступу, поширення та використання інформації та відомостей щодо оперативно-розшукової діяльності – це гарантія забезпечення безпеки, конфіденційності та прав осіб, включаючи захист державної таємниці, особистого життя, честі та гідності, здійснення ефективного контролю за допуском до конфіденційної інформації, а також забезпечення відповідності оперативно-розшукової діяльності принципам законності та прозорості. Встановлення обмежень щодо отримання доступу, поширення та використання інформації та відомостей щодо оперативно-розшукової діяльності також спрямовані на збереження достовірності інформації, попередження можливих загроз для національної безпеки та забезпечення відповідального використання отриманих даних в інтересах суспільства та держави.

Встановлення обмежень щодо отримання доступу, поширення та використання інформації та відомостей щодо оперативно-розшукової діяльності в даному контексті виступає гарантією законності через кілька ключових аспектів: 1) встановлення контролю за доступом до інформації; 2) встановлення обмеження розголошення інформації; 3) встановлення відповідальності за розголошення інформації; 4) збереження достовірності інформації; 5) збереження особистих прав людини та гідності, відповідна заборона передачі відомостей, які можуть зашкодити особистим правам та гідності людини, що підкреслює зобов'язання захищати особистість та уникати можливих негативних наслідків для осіб.

Згідно Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», під час здійснення оперативно-розшукової діяльності не допускається порушення прав і свобод людини та юридичних осіб. Окремі обмеження цих прав і свобод мають винятковий і тимчасовий характер і можуть застосовуватись лише за рішенням слідчого судді з метою виявлення, попередження чи припинення тяжкого або особливо тяжкого злочину та у випадках, передбачених законодавством України, з метою захисту прав і свобод інших осіб, безпеки суспільства (Про оперативно-розшукову діяльність, 1992). При наявності достатніх підстав дозвіл на проведення оперативно-розшукової діяльності дає керівник відповідного оперативного підрозділу, який несе відповідальність за законність здійснюваних заходів відповідно до чинного законодавства Про оперативно-розшукову діяльність, 1992).

Висновки. Отже, встановлення обмежень щодо порушення прав і свобод людини та юридичних осіб під час проведення оперативно-розшукової діяльності – це комплексна гарантія законного, обґрунтованого та етичного обмеження окремих прав та свобод осіб у контексті запобігання, виявлення та припинення тяжких або особливо тяжких злочинів, забезпечення безпеки суспільства та захисту інтересів держави. Встановлення обмежень щодо порушення прав і свобод людини та юридичних осіб під час проведення оперативно-розшукової діяльності включає в себе судовий та прокурорський контроль, обов'язкову обґрунтованість та законність заходів, а також відшкодування зазначених обмежень у випадках неправомірності. Встановлення обмежень під час оперативно-розшукової діяльності має враховувати ступінь суспільної небезпеки кримінально протиправних посягань та важливість захисту громадського порядку, дотримання правил використання технічних засобів та заборони використання шкідливих речовин, що можуть зашкодити здоров'ю людей та природному середовищу. Забезпечення балансу між виконанням завдань правоохоронних органів та захистом основних прав та свобод громадян є основною метою цієї гарантії.

Список використаних джерел:

1. Кошиков Д.О. Юридичні гарантії діяльності підрозділів поліції особливого призначення. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 2. С. 95-99.
2. Куркова К.М. Поняття, ознаки та види гарантій адміністративно-правового забезпечення науково-технологічного розвитку України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 2(2). С. 48-51.
3. Кучинська О.П. Поняття гарантій забезпечення прав учасників кримінального провадження. *Адвокат*. 2012. № 7. С. 4 - 8.
4. Мацькевич М.М. Поняття гарантій конституційних культурних прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Форум права*. 2014. № 3. С. 219–227.
5. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року. № 2135-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303.
6. Шемшученко Ю.С. Юридична енциклопедія: в 6 т. К.: Укр. енциклопедія, 1998. Т. 1 : А–Г. 672 с.

References:

1. Koshykov, D.O. (2015). Yurydychni harantii diialnosti pidrozdiliv politsii osoblyvoho pryznachennia [Legal guarantees of the activity of special purpose police units]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*. Vyp. 2. pp. 95-99. [in Ukrainian].
2. Kurkova, K.M. (2019). Poniattia, oznaky ta vydy harantii administratyvno-pravovoho zabezpechennia naukovotekhnolohichnoho rozvytku Ukrainy [Concepts, signs and types of guarantees of administrative and legal support of scientific and technological development of Ukraine]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*. Vyp. 2(2). pp. 48-51. [in Ukrainian].
3. Kuchynska, O.P. (2012). Poniattia harantii zabezpechennia prav uchashnykiv kryminalnoho provadzhennia [The concept of guarantees of ensuring the rights of participants in criminal proceedings]. *Advokat*. № 7. pp. 4-8. [in Ukrainian].
4. Matskevych, M.M. (2014). Poniattia harantii konstytutsiinykh kulturnykh prav i svobod liudyny ta hromadianyna v Ukraini [The concept of guarantees of constitutional cultural rights and freedoms of man and citizen in Ukraine]. *Forum prava*. № 3. pp. 219–227. [in Ukrainian].
5. Pro operatyvno-rozshukovu diialnist [On operative investigative activity]: Zakon Ukrainy vid 18 liutoho 1992 roku. № 2135-XII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1992. № 22. St. 303. [in Ukrainian].
6. Shemshuchenko, Yu.S. (1998). Yurydychna entsyklopediia [Legal encyclopedia]: v 6 t. K.: Ukr. entsyklopediia, T. 1 : A–H. 672 p. [in Ukrainian].